

Jeney-Tóth Annamária

1650-1660 közötti kolozsvári adókönyvek vizsgálatához c. kutatási terv

BESZÁMOLÓ

Kutatási tervem alapján arra vállalkoztam, hogy a Román Nemzeti Levéltár Kolozs Megyei Levéltárában (Arhivele Naționale Române, Serviciul Județean Cluj), Kolozsvár város levéltáranak (Primăria municipiului Cluj) részét képező Számadások 1650 és 1660 közötti adójegyzékek vizsgálatát végzem el. 1655. július 8-án a városi közgyűlésben Szőlősi Gábor jelentette a tanácsnak, hogy a tavalyi restantia dikás könyvek elégték, és „kívánja, hogy ennek exigálásában mutatsnak utat ökegyelmek, beszélgetve concludalják”, aki a „felvetés szerént való adaját, meg nem adta, szállítsa elé bírák uraimék elejében, továbbá az idei dikás könyvek azon tűzben elégték” és az mivel az előtt volt az adófelvétel, „ezért az városról intik adószedő uréket, eljárván számvevő urékkal halogatás és fogyatkozás nélkül igazítsák el abbéli dolgikat”.¹ A fentebbi mondatok nagy hatással volt a mai kutató munkájára is, a kutatás során egyértelművé vált, hogy 1650-et követően csak 1655-1660-ból a maradtak meg adójegyzékek ebben az évtizedben.

Nagyon sok nehézség érte Kolozsvár városét ezidőtájt, és ebben a sok változásban az adójegyzékek némileg az állandóságot is jelenthették. A tanácsulési vagy közgyűlési jegyzőkönyvekben „dikás könyvként” említett jegyzékek vezetése továbbra is a két adószedő és a mellettük levő scribe vagy scribák munkáját jelentette. Ugyanúgy, mint eddig házról házra írták össze a tehetség szerint adózó kolozsvári polgárokat és bérlőiket, vagyis inquillinusokat. A jegyzőkönyvek vezetésére részletesen nem térek ki jelen jelentésemben, hiszen, mint írtam folyamatosság tetten érhető, vannak azonban újdonságok is ezek vezetésében. A levéltári kutatásával feltárt források feldolgozását megkezdtem, és ennek a vizsgálatnak kisebb eredményeit mutatom be jelen jelentésemben.

¹ Román Nemzeti Levéltár Kolozs Megyei Levéltára (Arhivele Naționale Române, Serviciul Județean Cluj – a továbbiakban RNLKmLt), Kolozsvár város levéltára (Primăria municipiului Cluj – a Kvlt), Számadáskönyvek (Socoteli – a továbbiakban KvSzám) RNLKmLt, Kvlt, Tanácsulési jegyzőkönyvek [Protocoalele adunării generale ale orașului]; a továbbiakban KvTanJk I/7. 81.

Minden év januárban először sor került az adókirovás mértékének megállapítására, itt továbbra is 1/8-ad a legkisebb adóegység, de ritkán fizet egy-egy háztulajdonos 3 dika felett. Adóösszegek első elemzéséről majd még később. Ezt követően kerül sor az adókivetésre évente általában (1650-51-ben nem rendelkezem egyenlőre pontos adatokkal) 1652-ből csak részlegesekekkel, itt legalább 5 adókivetés szerepel a közgyűlési jegyzőkönyvben, 1654-ben 8 alkalommal, 1655-ban 6 alkalommal, 1656-1658-as években 9-9, 1659-ben 10, 1660-ban pedig 7 alkalommal kerül sor adókivetésre. Az adókivetés alkalmankénti összege többnyire 2 forint volt egy rovásra, ez 1/8 dica esetén 25 dénárt adóösszeget jelentett, egy 1 dikás háznál pedig 2 forintot. Az alább az 1. táblázatban bemutatott években azonban 3 illetve 4 forintos adókivetéssel is találkozunk, ugyanakkor 1658. november 7-i adókivetés 120 forint tett ki. A felekiek (tehát Felek falu lakóinak összessége) is többnyire 25 forintot fizettek ilyenkor, az összeg ekkor azonban 300 forintra rúgott. Ezt csak az századforduló után a tizenötéves háború folyamán valamint Báthori Gábor uralkodása alatt kivetett sarcadókkal lehet összevetni! ²

év	1652	1654	1655	1656	1657	1658	1659	1660
adó fr- ban	10*	16	14	20	24	139	20	14*

1. táblázat Éves adóösszegek forintban 1 dicára vetítve 1650 és 1660 között ³

A haza közönséges javára és szükségessége mellett és a háborús cselekmények miatt azonban más okok is vezettek az egyes alkalmakkor adók kivetéséhez. 1654. február 14-én és 1655. február 26-én jegyzik meg, hogy a taxa adóra szedik be.⁴ 1655. februárjában országgyűlést rendezett a város (akkor annak többletköltségére is),⁵ azonban 1657-ben több alkalommal is szokatlan dolgokról olvashat a kutató az adókivetés indokaként. A lengyelországi hadjárat elindultával, az itthon maradottak zsoldját kéri a jenői hadnagy, majd postalovak vásárlása, nyáron 50 gyalogos hópénze – melynek megfizetése alól senki sem mentesül sem polgár, sem bérlő –, 1657 szeptemberében pedig a tartár fogságba esettek

² KvTanJk I/7. 140.

³ - nem teljes év áll a rendelkezésünkre

⁴ 1654. február 17. taxa adóból szoldra az itt levő katonáknak 1430 Ft I/7. KvTanJk I/7. 61; 1655. február 2. taxára KvTanJk I/7. 81.

⁵ 1655. február 2. „Urunk önagysága regalissa ide celebratott generalis gyűlés” KvTanJk I/7. 8.

kapcsán történt az adókivetés.⁶ Több esetben nem fogadtak el az adószedők, csak a készpénzt.⁷

adó összeírás	1653	1655. december 11.	1656 decembere	1657. december 16.	1658. decembere	1659. december 23.
Rapularum intra et extra	85,5	46 5/8	51,25	67 3/4	64	61
Vetus intra et extra	141 5/8	131,5	136 1/8	128,75	116,35	125
Longa intra et extra	136 3/8	88 7/8	90,5	85 1/2	111 5/8	126,5
Media intra et extra	149 7/8	22,125*	24,25*	87,5	91	101,75
Luporum intra et extra	104,5	10,5*	10,25*	66 3/8	70	80,75
összesen	617,875	299 5/8	312 3/8	466	454	495
Inquilinus	Inquilinus	Inquilinus	Inquilinus	Inquilinus	Inquilinus	Inquilinus
Rapular intra et extra Moenia	10 3/4	6 5/8	12 3/4	14,75	12 5/8	9,75
Vetus intra et extra Moenia	18,75	19,5	27,75	24 1/8	24 3/8	29,5
Longa intra et extra	24 5/8	13,5	19,25	22,5	20,5	21 1/8
Media intra et extra	22 5/8	2 1/4*	3,625 *	12,75	12,5	17,75
Luporum intra et extra	21 1/8	1,125*	1,375*	8,25	8,5	11 7/8
összesen	97 7/8	42 7/8	64,75	82,75	78 3/8	96
ÖSSZESEN	715,25	342 3/4!	377!	548,75	532,75	591

2.Táblázat A dikák száma két időmetszetben 1655 és 1660 az 1655. évi⁸

Az 1650-1660 közötti adókönyveknek tehát csak részleges vizsgálatának elvégzésére volt módom az elmúlt hónapokban, 1655. és 1660. év adójegyzékeit vizsgáltam. Ugyanakkor amit a fenti táblázat felkiáltójellel jelzett két adata is jelez, egy a 17. század legngyobb tűzvésze, melyben nem csak lakossági épületek rongálódtak meg 1655-ben - ugyanis a két negyed belső városrészének: Farkas utcai fertály és a Közép utcai fertályban beadott adókönyve sincs tulajdonképp -, hanem a város védművei is. Mivel azonban 1654. év előtti adatok pedig - amint fent utaltam rá - megsemmisültek ekkor, így ezekben a negyedekben én a 1656. évi adatokkal pótoltam a hiányt a Farkas utcai fertályra vonatkozóan. Így azonban az adóalanyok számának csökkentése nem érzékelhető olyan erősen. Szemben azzal, hogy a

⁶ 1657. február 17. Jenőben zsoldosok hadnagya kéri a fizetést Közgy Jkv I/7. 112., 1657. április 26 postalovak vásárlása KvTanJk I/7. 114; 1657. június 22. 50 gyalogok 50 főre, zsellérek és lakosok is kell fizetés, senki sem mentesül!! KvTanJk I/7. 115; 1657. szeptember 22. a tatár fogságba esettek KvTanJk I/7. 118.

⁷ 1656. március 14. „Adószedők a három felvetést szedjék be „mind az három rendbelit készpénzüil begyék meg, ez mostani költség úgy kívánván Urunktól önagságától micsoda resolútiót hozának”... KvTanJk I/7. 95

⁸ KvSzám 28aXIII. 3., 28b/V., 29/IV. 3., 29/IX. 13., 30/IX. 3., 32/I. 3.

Media Extra *

Luporum Extra *

kivetett dikák száma azonban megfeleződött a következő két évben, és az évtized végére sem éri el a korábbi számot. További vizsgálatok szükségesek majd és házról házra való összevetések akár az 1649. évből. (Jelen időkeretet meghaladta e vizsgálat lehetőségét.)

Az adóegységek feldolgozását elkezdtem, vagyis excel táblázatok segítségével elemeztem az adójegyzékeket, az alábbi táblázatban a az adómegoszlást mutatom be Kolozsvár város társadalmában, eszerint:

	1655	%	1660	%
1/2 dica és alatta	2061	95,77	2056	95,54
5/8-1 dica	68	3,16	68	3,16
1 1/4 -2 dica	23	1,07	23	1,07
2 dica felett	13	0,60	5	0,23
össz.	2152	100	2152	100

3.Táblázat dikák megoszlása összesítetten 1655/5 és1660-ban. ⁹

A városi polgárok és városlakók több mint 95 % tartozott a fél dikát vagy annál kevesebbet fizetők közé, ez éves szinten 10-12 illetve kivételesen 1658-ban a közel 70 forintot is elérhette. Ugyanakkor az is érdekes, hogy 57%-ról 55 % csökken az 1/8 dikát fizetők aránya, 29-ről közel 30,5% nő a negyed dikát fizetők, és 5,76-tól 6, 13 nő a 3/8 dikásoké. Nagyon alacsony a 2 dika felett adózóké, a fenti táblázatból itt látható még a csökkenés is.¹⁰

A megjegyzések a szokott módon alakulnak, tehát például 1655-ben aki bérlőként is jelen van, de rendelkezik lakóingatlannal, náluk a házzal bír vagy „domum habet” kifejezés szerepel és ott fizeti az adót.¹¹ A tűzvész után tehát a Közép-utcai és Farkas utcai fertályok belső részét nem is tudták adóztatni, mások pedig felmentést kaptak, ha kárt szenvedett az ingatlanuk.¹² Természetesen az egyháziak és a felelős városi hivatali ellátók is felmentést kaptak – de csak arra az évre amikor hivatalukat betöltötték – az adó megfizetése alól, ez a szokásos módon alakult évtizedek óta, ezt nem szükséges tehát külön részleteznem, hiszen az évtizedes gyakorlatot folytatták. A tűzvész mellett más károk is érték a települést, 1658-ban a közgyűlési jegyzőkönyv szavai szerint: „ez jelen való esztendőben szeptembernek 10. 11. 12. 13. 14. napjain Szilisztrai passának, Tatar chan Mehmet Ghiranak, Havaselvi és Moldvai

⁹ KvSzám 29/I. 3-55, 83-100, 305-333, 29/XX. 15-41.; 32/XXV. 1-11, 32/XXVI. 1-28, 32/XXVII. 1-21., 32/XXVIII. 3-28, 32/XXIX. 1-11.

¹⁰ Uo.

¹¹ KvSzám 29/I. 311, 319, 321.

¹² KvSzám 29/I. 6, 9, 10, 14, 88, 97.

vajdáknak, Kozák Hetmannak az rettenetes ... fegyver alatt való időben, ez szegény hazának Colosvarnak, és az akkori nyomorúságnak napjaiban és az beleszorult embereknek megmaradásáért” rótták ki az egy vonásra a – már fent is említett – 120 forintnyi adóösszeget.¹³ A város végül megmenekült, de ekkora adóösszegekről a század elején 30 forintos adóként (1604), majd Báthory Gábor uralkodása alatt (1611) 70 forintos (sarcadóról) beszélhetünk, ez azokhoz képest is magasabb, még akkor is, ha a 1620-as években infláció is volt. Ennek az 1658. évi nagyon nagy összegű adókvetésnek még 1660-ban és 1661-ben is nyögte a város a hatásait. Talán az sem véletlen, hogy az 1660. évi adójegyzékben több újítással és változással is találkozunk. De mindezek előtt az egyik legfontosabb megemlíteni, hogy mintegy 80 fő neve mellett szerepelt az elszökött jelző, vagy a megjegyzés, hogy elment. Városlakók – bérlők, de ők nem háztulajdonosok tehát, már nem találták ezt a város biztonságosnak, adózni sem akartak. Ez közel 4%-a volt az összlakosságnak. Ezenkívül 1658-at követően a befizetett adóösszegek is pontosan feljegyzésre kerültek, ugyanis a városi által feljegyzett munkáért/áruért kiadott cédulákat – a comissiokat és a készpénzes összegek vezetése párhuzamosan történt, a pénzbefizetések az adójegyzékbeni feljegyzésének ennyire részletes és pontosrögzítésével 1658 előtti években nem találkoztam. Azt meg kell jegyeznem, hogy befizetésekre utaló rövidítések, vagyis a solvit rövidítés ott is megtalálható volt, de ott többnyire az adószedők számadásának befizetéseiből kaphatott a kutató képet, itt viszont rögtön a jegyzékből, hiszen az összegek itt pontosan szerepelnek. Sokkal több adat áll rendelkezésre, ugyanakkor meg is nehezíti a munkát/feldolgozást.

Mindenképpen fontos még megjegyeznem, hogy a megszokott meghalt, stb. bejegyzések mellett ahogy fent már említettem az elszökött/elment bejegyzés nagy száma is árulkodó, valamint többeknél szerepel a „Lengyelországban meghalt/veszett” vagy a „Vaskapunál odamaradt” kifejezés, illetve a nyomorult/nyomorék/kuldus feljegyzések száma is igen megszaporodott.

Az adószedők számadásai/restantia feljegyzései mindenképpen kiegészítik ebben az évtizedben az adó vagy ahogy ekkor nevezték őket a „dikás könyv”-eket. Az adószedők általában ketten viselték tisztségüket, de a tanácsülési jegyzőkönyvek szerint előfordult olyan eset is, hogy fertályomként még 2-2 polgár vagyis összesen 10 fő volt felelős az éves adó összegyűjtéséért, az adószedőkkel együtt már 12 fő. Az összegyűjtött adóösszeg az adószedőktől a sáfárpolgárokhöz került (a számvevők adminisztráltak ilyenkor), ez 1653-ban

¹³ KvTanJk I/7. november 7. 140.

például azt jelentette, hogy Szécsi István sáfár 5 alkalommal összesen 3454,8 forintot, Enyedi János sáfár pedig 5944 forintot, vagyis összesen 9398,89 forintot adott át a sáfároknak.¹⁴ Az adómentesség mellett a két adószedő 1653-ban és 7 évvel később is összesen 125 forint éves juttatást kapott, szinte egyedülként a városi hivatalnoki karból – ugyanakkor az sem lehet véletlen, hogy az adóval való elszámolás még hosszú évekig is eltarthatott – az anyagi felelősség is rendkívül jelentős volt. Ez egyébként a városi hivatali kar saláriumának a 25,8 %-át tette ki ekkor. A fent említett források mellett magától értetődő, hogy a már sokszor idézett tanácsulési jegyzőkönyvek erre a korszakra és az adófizetésre vonatkozó bejegyzéseit is vizsgáltam. Sajnos a levéltárban nem volt módom azonban az összes kötetben kutatni néhány vagy nem volt kutatható állapotban, vagy restaurálták éppen.

Korábban végeztem kutatásokat 1650 előtti kolozsvári adójegyzékekben is, ezek kiegészítése ez az évtized. Ráadásul az egyik legnehezebb évtized a város életében, hiszen tűzvész, ellenséges hadak mind pusztítottak a városban, eszerint az adófizetés és a hozzá kapcsolódó adószedői hivatal még fontosabbá vált, az elszámolások még pontosabbak lettek. A kutatásnak köszönhetően már Kolozsvár város társadalmának részletesebb társadalom- és mikrotörténeti kutatásaimat folytatom és a statisztikai-gazdasági adatsorok mellett ezek nem csak az egyes polgárok vagyoni és egyéb körülményeinek bemutatására alkalmasak, hanem archontológiai és pozopográfiai adatok is kinyerhetőek belőle a várostörténeti kutatás számára.

HUNGARIKA KUTATÁS MELLÉKLETE AZ ÁTVIZSGÁLT FONDOKRÓL

Klebelsberg Ösztöndíj 2023

1650-1660 közötti kolozsvári adókönyvek vizsgálatához c. kutatáshoz

¹⁴ A számvevők Vicei Péter és Auner Gábor adószedőktől adminisztráltak.

Szécsi István sáfár 383,74 fr+980,92fr +1626,26fr +245,76fr +218,12 fr = 3454,80 fr

Enyedi János sáfár 1944,84 fr +1683,78 fr +429,125 fr +712,765 fr +1173,58 fr = 5944,09 fr vagyis összesen fr 9398,89. KvSzám 28aXIII. 13.

Román Nemzeti Levéltár Kolozs Megyei Levéltára (Arhivele Naționale Române, Serviciul Județean Cluj), Kolozsvár város levéltára (Primăria municipiului Cluj), Számadáskönyvek (Socoteli – KvSzám)¹⁵

Adókönyvek fertályok szerint:¹⁶

1655

Kvlt KvSzám 29/I. 1-26. Rapularum, adókönyv (1655)

22-66. Longa, adókönyv (1655)

57-68. Media, adókönyv (1655)

69-75 Luporum, adókönyv (1655)

83-128. Vetus, adókönyv (1655)

129-156. Rapularum, adókönyv (1655)

1656

KvSzám 29/I. 161-204. Vetus adókönyv (1656)

217-167. Longa, adókönyv (1656)

269-302. Media, adókönyv (1656)

303-330. Luporum, adókönyv (1656)

1657

KvSzám 29/XIV. 1-18. Luporum, adókönyv (1657)

KvSzám 29/XV. 1-27. taxa összeírás (1657)

KvSzám 29/XVI. 1-28. Vetus adókönyv (1657), 25 -46 Rapularum adókönyv (1657)

KvSzám 29/XX. 1-57. Longa adókönyv (1657)

1658

KvSzám 30/VII. 1-45. Media, adókönyv (1658)

KvSzám 30/XXV. 1-30/XV. 1-49. Longa, adókönyv (1658)

KvSzám 30/XVII. 1-51. Vetus, adókönyvek (1658)

¹⁵ Román Nemzeti Levéltár Kolozs Megyei Levéltára (Arhivele Naționale Române, Serviciul Județean Cluj – a továbbiakban RNLKmLt), Kolozsvár város levéltára (Primăria municipiului Cluj – a Kvlt), Számadáskönyvek (Socoteli – a továbbiakban KvSzám)

¹⁶ Kolozsvári fertályok/negedek: Media – vagy Közép utca, Luporum vagy Farkas utca, Rapularum vagy Monostor utca, Vetus Castrum vagy Óvár, Longa vagy Magyar utca.

1660

KvSzám 32/XXV. 1-14. Rapularum, adókönyv, administratio, kérvények (1660)

KvSzám 32/XXVI. Vetus, adókönyv (1660)

KvSzám 32/XXVI. 1-23. Longa, adókönyv (1660)

KvSzám 32/XXVIII. 1-26. Media, adókönyv (1660)

KvSzám 32/XXIX. 1-20 Luporum, adókönyv (1660)

KvSzám 32/XXXVIII. 1-59. Dikás könyvekből hátramaradott adó, Rapularum (1600)

KvSzám 32/XXXIII. 1-12. Rapularum, 17-32 Luporum, 33-52 Media fertályokra vonatkozó házösszeírás, azonban adóösszegek feltüntetése nélkül (1660)

ADÓSZEDŐK számadásai

KvSzám 28a/II. 1-5.1 Adószedők számadása, difficultasok (1652)

KvSzám 28a/X. 1-12. Adószedők számadása, difficultasok ,comissiok, supplicatiok (1653)

KvSzám 28a/XIII. 1-38. Adószedők számadása, difficultasok, libertinusok (1653)

KvSzám 27/XVI. 1-33. Adószedők számadása (1654)

KvSzám 27/XV. 65-67. adószedők számadása difficultasok (1655)

KvSzám 28b/V. 1-21. Adószedők számadása, difficultasok (1655)

KvSzám 29/II. 1-45. Rapularum adószedők számadásai, difficultasok (1656)

68-100. Longa adószedők számadásai, difficultasok (1656).

103-126. Media intra, adószedők számadásai, difficultasok (1656).

127-143. Luporum adószedők számadásai, difficultasok (1656).

KvSzám 29/IV. 1-59. Adószedők számadása, difficultasok (1656)

KvSzám 29/IX. 1-100. Adószedők számadása, difficultasok (1657-1658)

KvSzám 30/IX. 1-52. Adószedők számadása, difficultasok (1658)

KvSzám 30/XVI. 1a-f-3. Adószedők számadása, difficultasok (1658)

KvSzám 30/XXV. 1-16. Cipósütők számadása, restantia és” katonák elmaradott restantia adajok”

KvSzám 32/I. 1-40. Adószedők számadása, difficultasok (1659) nagyon rossz állapotú

KvSzám 32/II. 1-27. Adószedők számadása, restantia (1659)

KvSzám 32/XXVII.1-26. Adószedők regestruma 8 forintos adóról (1660)

KvSzám 32/XVIII. 1-26. Adószedők regestruma 8 forintos adóról, Media (1660)

KvSzám 32/XXIX. 1-20. Adószedők regestruma, Luporum (1660)

KvSzám 32/XXX. 1-20. A restantia az 1658. évi 120 forintos adóról

KvSzám 32/XXXI. 1-52. Adószedőknek a comissiokról való részletes jegyzéke, kiadások (1658-1660)

KvSzám 32/XXXII. 1-23. Közép utcai fertályban 1658-ban felvetett sarcadószedők számadó registrumok (1660)

Debrecen, 2023. október 18.

Jeney-Tóth Annamária